

1946 års skolkommission.

28.3.1947.

P.M. rörande tillrättavisning och bestraffning av lärjungar i folkskolan och därmed sammanhängande frågor.

Ett stort antal av de problem, som uppkomma i samband med skolans fostrande verksamhet, kunna reduceras till ett sysselsättningsproblem, varmed då avses problemet att skapa glädje och trivsel i skolarbetet. Ju mera detta kan åstadkommas, desto färre och desto mindre svåra skulle säkerligen konfliktsituationerna och uppfostringsproblemen överhuvud taget bliva.

Redan det förhållandet, att i skolorna arbetstväng råder och att krav på disciplin där måste upprätthållas, komplicerar i hög grad sysselsättningsproblemet.

Därtill kommer, att klasssystemet eller därmed jämförbar arbetsorganisation måste användas med sammanförande av ett flertal lärjungar på olika utvecklingsstadier, med olikartad individuell läggning och kommande från hem, där olika uppfostringsmetoder tillämpas. Svårigheterna i fostringsarbetet skärpas i betydande grad i samma mån som klassernas storlek ökas. Problemet att under här nämnda förhållanden skapa glädje och trivsel i arbetet innebär för alla lärare vissa svårigheter. I varje fall kunna korrigerande åtgärder emot beteenderubbningar och avvikelser från vanligt och godtagbart uppförande naturligtvis inte undvaras i skolorna.

Bland de förutsättningar, som måste fyllas för att anledningarna till tillrättavisning och bestraffning effektivt skola kunna minskas, må följande här nämnas; gruppundervisning enligt arbetsskoleidén i större utsträckning än nu, mindre klassavdelningar samt målmedveten upplysning i uppfostringsfrågor åt de enskilda hemmen jämte bättre kontakt mellan dessa och skolan. En viktig förutsättning för lärarnas del är att barn- och ungdomspsykologi beredes större plats i lärarutbildningen och att fortbildning genom kurser kommer

till stånd i dessa ämnen. I avvaktan på att dessa förutsättningar i allt större utsträckning skola komma till stånd och att sysselsättningsproblemet därmed skall gå emot sin lösning, är det en angelägen uppgift att granska nu gällande bestämmelser rörande tillrättavisning och bestraffning i skolorna för att utröna, om redan nu åtgärder i rationaliserande syfte skulle kunna vidtagas. Särskilt torde man böra uppehålla sig vid frågan, huruvida den nu under vissa förutsättningar tillåtna kroppsliga agan skulle kunna elimineras.

Innan denna fråga upptages till behandling, skall här redogöras för de bestämmelser rörande tillrättavisning och bestraffning, som äro meddelade i folkskolestadgan, varjämte vissa reflexioner skola knytas därtill.

Gällande
bestäm-
melser.

Dessa bestämmelser återfinnas främst i § 29 mom. 4, vari inledningsvis sägs, att läraren sorgfälligt bör vaka över sina lärjungars seder och uppförande såväl under lärotimmar som under fristunder samt på visst angivet sätt utöva tillsyn över deras skolgång. Härefter följer en generell bestämmelse, att läraren vid tillrättavisning och bestraffning av lärjunges förseelse skall fästa avseende å den felandes sinnesart, ålder och kön samt förfara med lugn besinning och kärleksfullt allvar. Kravet på lugn besinning torde vid akuta konfliktsituationer vara svårt att alltid upprätthålla.

Stadgan övergår härefter att behandla frågan om aga. Därvid sägs först, att aga må utdelas endast i sådana fall, då rättelse icke kunnat vinnas genom andra åtgärder eller vid förseelse av svår beskaffenhet. Bestämmelsen torde i praktiken vara ytterst vanskligen att tillämpa. Det ligger i sakens natur, att aga i de flesta fall tillgripes i så nära anslutning till förseelsen, att möjligheten av annat korrekationsmedel överhuvud taget aldrig blir prövad. Vid sådant förhållande torde aga, som består av plötsliga ingripanden i form av örfilar o.s.v. redan enligt nu gällande bestämmelser vara förbjudna, för den händelse icke lärjungens förseelse varit av "svår beskaffenhet", då aga enligt ordalydelsen synbarligen får tillgripas utan föregående prövning av annat korrekationsmedel. Uttrycket "förseelse av svår beskaffenhet" synes kräva en närmare granskning. Bristen på närmare bestär

ning av rekvisitet synes lätt kunna leda till godtycklig och olikformig tillämpning av bestämmelsen. I detta sammanhang må erinras om medicinalstyrelsens uttalande i skrivelse till riksdagens andra kammars första tillfälliga utskott den 8 mars 1938, vari anföres, att "skolbarns upprepade förseelser av den grova art, som kan motivera tillgripande av kroppsaga såsom korrektionsmedel, i själva verket oftast bero på icke diagnosticerade psykiska rubbningar eller intellektuell undermålighet. Användande av kroppslig aga å sådana, i ett eller annat avseende psykiskt abnormalt, barn, måste för dem alltid utgöra ett påtagligt psykiskt trauma". Mot bakgrund av detta uttalande framträder med ökad skärpa vanskligheten av här berörda bestämmelser, som ju i realiteten innebär, att läraren hastigt måste pröva det komplicerade orsakssammanhang, som kan ligga till grund för en lärjunges förseelse samt avgöra, huruvida denna skall anses vara svår eller ej.

Vidare föreskrives, att aga under inga omständigheter får tillgripas vid fel, som måste anses bero på bristande fattningsgåva eller kroppslig svaghet hos barnet. Det torde emellertid ofta vara förenat med betydande svårigheter att inför en given konfliktsituation hastigt kunna bedöma, i vilken mån en begången förseelse bottnar i bristande fattningsgåva. I anslutning till nyss berörda bestämmelse stadgas, att aga icke heller får utdelas på grund av fel, som bero på kroppslig svaghet hos barnet. Huruvida dylik föreligger är icke heller alltid så lätt att i en handvändning utrona. Bestämmelsen innebär, att aga icke får tillgripas t.ex. mot lärjunge, som på grund av kroppslig sjukdom eller konvalescens efter sådan, visar därav orsakad bristande uppmärksamhet, oförmåga att sitta stilla, s.k. slarv och nervös överlivlighet, för att nämna några direkta och indirekta symptom, som understundom bero på kroppslig sjukdom och vara diagnosticerande även för en barnläkare av facket ofta kräver noggrann undersökning.

Vidare föreskrives, att aga icke får utdelas så att skada därav vållas barnet. Härtill må sägas, att direkta kroppsskador ganska lätt kunna undvikas, medan psykiska skador äro svårare att påvisa och att undvika.

Författningsrummet slutar med bestämmelsen, att läraren så mycket som möjligt bör anlita föräldrarnas medverkan för barnens uppfostran. Det blir anledning att i det följande i flera sammanhang återkomma till detta stadgande.

I § 42 mom. 3 folkskolestadgan återfinnas själva strafflatituderna,

Här föreskrives först, att lärjunge, som felar i sina åligganden, skall, i den mån av förseelsens beskaffenhet, vara underkastad lärarens bestraffning medelst varning eller annat lindrigt tuktomedel. Kan rättelse härigenom icke vinnas ävensom vid förseelse av svår beskaffenhet, får aga tillgripas i enlighet med ovan återgivna, i § 29 mom. 4 meddelade, föreskrifter. Vid förseelse av svår beskaffenhet får alltså lärare enligt ordalydelsen tillgripa aga utan föregående varningsförfarande respektive användning av lindrigare tuktomedel. Stadgandet, som alltså torde kunna komma att åberopas vid plötslig, mer eller mindre affektbetonad aga, är ägnat att inge betänkligheter speciellt mot bakgrund av vad som ovan anförts beträffande dess icke närmare bestämda rekvisit: "förseelse av svår beskaffenhet".

Författningsrummet hänvisar slutligen till de närmare bestämmelser rörande bestraffning, som meddelats i det för skoldistrikt gällande reglementet.

Enligt § 20 i det förmilär till reglemente för skoldistriktet, som uppgjorts i huvudsaklig anslutning till skolöverstyrelsens planer och förebilder, och vilket torde vara allmänt använt av distriktet, sägs, att om lärjunge felar i sina åligganden, vare han underkastad lärarens bestraffning enligt bestämmelserna i folkskolestadgans § 42 mom. 3 och 4. I reglementet gives emellertid därutöver ett generellt stadgande, innebärande att lärare, innan aga tillgripes såsom bestraffning, noga bör övervägas, om icke rättelse kan vinnas genom andra åtgärder. Det ligger som ovan nämnts i sakens natur, att tillämpningen av ett dylikt stadgande ställer sig vansklig i det enskilda fallet. Stadgandet torde därför icke kunna tillmätas någon större betydelse, i synnerhet då folkskolestadgan såsom ovan sagts medgiver aga utan föregående prövning av andra korrektionsmedel vid förseelse av svår beskaffenhet.

I § 42 mom. 4. folkskolestadgan behandlas det fall, då lärjunge icke låter sig rätta av lärarens bestraffning eller genom svårare vanart utövar skadligt inflytande på sina medlärjungar och därför bör skiljas från dem. Skolstyrelsen må då, i den mån erforderliga medel därtill kunna beredas, vidtaga anordningar, varigenom sådana lärjungar kunna erhålla en särskilt för dem lämpad uppfostran vare sig i särskild skola eller på annat sätt, som finnes ändamålsenligt.

Ovan berörda reglemente § 21 förutsätter för motsvarande fall, att läraren först hänvänder sig till målsman. Har sådan händelse visat sig resultatlös, skall läraren anmäla förhållandet för överläraren (eller där sådan icke finnes till skolstyrelsens ordförande), som i sådant fall har att i samråd med läraren vidtaga lämpliga åtgärder eller, om så prövas nödigt, hänskjuta saken till skolstyrelsen.

Sammanfattning av gällande bestämmelser.

En sammanfattning av de huvudsakliga bestämmelser, som i folkskolestadgan och i reglementen för skoldistrikt meddelats rörande lärares beivrande av lärjunges förseelse ter sig som följer:

- 1) Läraren skall vid tillrättavisning och bestraffning fästa avseende å den felandes sinnesart, ålder och kön samt förfara med lugn besinning.
- 2) Läraren bör så mycket som möjligt anlita föräldrarnas medverkan för barnens uppfostran.
- 3) Bestraffning sker i mån av förseelsens beskaffenhet medelst varning, annat lindrigt tuktomedel eller aga.
- 4) Innan aga tillgripes, bör lärare noga överväga, om icke rättelse kan vinnas genom andra åtgärder.
- 5) Vid svår förseelse får lärare dock jämlikt stadgan tillgripa aga utan föregående prövning av annat korrektionsmedel.
- 6) Modifierande bestämmelser: Aga får icke tillgripas i anledning av fel, som måste anses bero på bristande fattningsförmåga eller kroppslig svaghet hos barnet eller utdelas så att skada därav vållas barnet.
- 7) Vid upprepade förseelser förutsätter reglementet, att läraren hänvänder sig till föräldrarna.
- 8) Visar sig dylik hänvändelse resultatlös, skall förhållandet anmälas till överläraren (eller där sådan icke finnes,

till skolstyrelsens ordförande), som har att i samråd med läraren vidtaga lämpliga åtgärder eller, om så prövas nödigt, hänskjuter saken till skolstyrelsen,

9) För lärjunge, som icke låter sig rätta av lärares bestraffning eller som genom svårare vanart utövar skadligt inflytande på sina medlärjungar och därför från dem bör skiljas, bör skolstyrelsen, om medel härför finnas, föranstalta om särskild uppfostran, vare sig i särskild skola eller på annat sätt, som finnes ändamålsenligt.

Ovan redovisade korrektionsmöjligheter, som stå läraren till buds, synas giva anledning att ifrågasätta lämpligheten av att en lärare enligt gällande stadga och reglemente väljer kroppslig aga som uppfostringsmedel annat än i yttersta nödfall.

Vid sådant förhållande synas starka skäl tala för en omprövning av gällande bestämmelser rörande agastraffets användande.

Till ovan berörda skäl för en omprövning av bestämmelserna må följande anföras.

De barn, som särskilt fresta lärarna att hastigt lösa uppfostringsknutarna med aga, äro utan tvivel ofta enligt medicinskt betraktelsesätt att beteckna såsom psykolabila. Det gäller med andra ord ej sällan ungdom, som antingen är miljöskadad eller företer abnorm psykisk konstitution, eller vars symptom måste ses mot bakgrund av både svagheter i konstitutionen och fel i miljön. Det rör sig i dessa fall om individer, som äro missanpassade och psykiskt egenartade. För dylik ungdom kan aga icke anses vara ett lämpligt fostringsmedel. För att undvika missförstånd på denna punkt är det angeläget att framhålla, att icke alla lärjungar, som särskilt fresta lärarens tålamod, äro psykiskt särartade eller sjuka, men en del av dem är det.

Slutligen skall här framföras ett skäl för en omprövning av bestämmelserna, som synes böra ägnas den största uppmärksamhet. Agan skulle kunna verka upphetsande även på den som agar, och straffet kan därigenom bli hårdare än vad läraren avsett. Det synes angeläget att särskilt framhålla, att lä-

rare, som ofta tillgripa aga, lätt kan utsättas för misstanken att ha abnorma böjelser. Detta förhållande synes i och för sig vara ett betydelsefullt skäl för att förbjuda skolagan.

I anslutning till bestämmelserna rörande tillrättavisning och bestraffning i folkskolorna skola här motsvarande stadganden för fortsättningsskolan citeras. De återfinnas i fortsättningsskolstadgan § 31:

3. Lärjunge, som felar i sina åligganden, vare i mån av förseelsens beskaffenhet underkastad lärarens bestraffning i enlighet med de närmare bestämmelser, som i detta avseende meddelas i det för skolan gällande reglementet, därvid dock kroppslig aga icke må förekomma.

4. Lärjunge, som genom honom av lärare tilldelad bestraffning icke låter sig rätta, vare underkastad bestraffning enligt skolstyrelsens bestämmande.

För lärjunge, vilken genom svårare vanart utövar skadligt inflytande på sina medlärjungar och därför bör från dem skiljas, må skolstyrelsen, i den mån erforderliga medel därtill kunna beredas, inom de gränser gällande bestämmelser medgiva, vidtagna anordningar, varigenom sådan lärjunge kan erhålla en för honom lämpad uppfostran vare sig i särskild skola eller på annat sätt, som finnes ändamålsenligt".

Det förhållandet, att kroppslig aga icke får förekomma i fortsättningsskolan eller i de högre skolorna, utgör ett ytterligare viktigt skäl för omprövning av agabestämmelsen i folkskolorna.

Efter denna diskussion av gällande bestämmelser rörande tillrättavisning och bestraffning synes man böra draga den slutsatsen, att dessa stadganden böra omprövas.

I nämnda bestämmelser (folkskolestadgan § 42 mom. 3) talas om varning, annat lindrigt tuktomedel och aga. Man observerar, att ingenstädes i gällande stadgor säges, vad som avses med "annat lindrigt tuktomedel". Då så är förhållandet och emedan nämnda begrepp måste analyseras, för att man skall kunna få lämplig bakgrund till en närmare diskussion rörande möjligheten och lämpligheten av att eliminera agan som korrekionsmedel i folkskolan, ges här en översikt över korrekionsmedel, som lärarna kunna använda sig av. Därvid skola såväl lämpliga som olämpliga metoder beröras. Till metoden att använda aga blir det tillfälle att återkomma i annat sammanhang.

Översikt
över före-
fintliga
korrek-
sonsmedel.

En allmänt använd metod att återföra lärjungar till ett godtagbart uppträdande är enskilt samtal eller samtal inför klass mellan läraren och den felande lärjungen, varvid ett klargörande av innebörden i det inträffade sker och en vädjan riktas till eleven att undvika handlingssätt av påtalad art. Vid upprepade förseelser eller i fall av mera anmärkningsvärt uppförande är det enskilda samtalet att rekommendera. Man må erinra sig, att s.k. tillsägelse inför klass lätt kan medföra, att den felande reagerar på ett icke önskat sätt, t.ex. med trots o.s.v.

I diskussionen kring skolagans problem har man ibland uttryckt farhågor för att om agan skulle tas bort, så skulle en kompensatorisk ökning kunna komma att ske av den psykiska pressen på felande lärjungar från lärarnas sida. Någon större risk för uppkomsten av sådan icke önskvärd kompensatorisk verkan föreligger väl knappast, då ägä numera i ganska ringa utsträckning torde förekomma i skolorna. Emellertid kan det ändå ha sitt värde att i detta sammanhang något beröra de former av psykisk press, som lärare skulle kunna använda sig av.

Det nervpåfrestande och ansträngande arbete, som undervisning av barn särskilt i stora klasser mången gång innebär, förklarar, att lärarna ibland frestas använda metoder för upprätthållande av disciplin, som inte äro önskvärda. Frestelsen att använda förklenande och alltför hårda omdömen om lärjungarnas prestanda och deras uppförande förekommer ibland. Därvid måste man särskilt reagera emot negativa omdömen om lärjungarnas begåvning och uttalanden, som beröra deras möjligheter i framtiden. De överkompenserade mindervärdeskomplex hos lärjungarna, som ofta ligga bakom beteenderubbningar och ett icke godtagbart uppförande, slå då lätt djupare rot och minska elevernas förmåga att på ett lämpligt sätt anpassa sig i miljön. Speciellt för ungdom i pubertetsåren med dess vanliga insufficiens känsla äro förklenande omdömen till skada av naturliga skäl.

Om läraren påtalar kunskapsbrister och olämpligt uppförande i ironisk form eller med sarkasmen som vapen, har ungdom i den lägre skolåldern svårt att fatta innebörden där-

av. För ungdom i åldern omkring eller över pubertetsåldern äro ironien med dess förlöjligande syfte och sarkasmen med dess bitande hån farliga metoder att använda. De unga finna dem ofta kränkande. Det är intet tvivel underkastat, att lärjungar, som behandlas på ett ironiskt eller sarkastiskt sätt därigenom utsättas för en ofta svår psykisk press. Säkertligen är detta en fostringsmetod av mycket betydande skadeverkan. Inte minst utövar metoden sitt starka tryck därigenom, att kamraterna i klassen bli vittnen till förlöjligandet.

Över huvud taget har ett nedsättande inför medlärjungarna en stark och icke önskvärd verkan på den, som felat.

Psykiskt tryck kan läraren naturligtvis utöva på flera andra sätt. En tänkbar metod är, att där en elev icke motsvarar kunskapskraven eller begått någon förseelse, denne i undervisningen eller eljest för någon tid nonchaleras av läraren. Lärjungen får kanske ett mindre antal frågor än kamraterna eller inga alls och hans prestationer i övrigt observeras avsiktligt icke av läraren på samma sätt som de övriga elevernas. För känsliga elever är detta att betrakta som en ganska grym metod och i stort sett är den inte lämplig att använda för tillrättaförande av ungdom i skolåldern. Man må också betänka, att av vissa elever uppfattas lärarens handlingssätt såsom något för dem förmånligt! Under inga förhållanden är det lämpligt att sätta någon elev utanför undervisningsgemenskapen.

Det skulle kunna hända, att en lärare tillgriper ett alldeles motsatt förfaringssätt. Han ägnar då den felande lärjungen en alldeles särskilt intensiv uppmärksamhet i själva undervisningen t. ex. genom att ge honom ett ökat antal frågor eller låta honom få redogöra för så stort avsnitt av läxan, att den tid, under vilken vederbörande är sysselsatt med att svara, blir opropotionerligt lång. Denna metod är, då den tillgripes i bestraffande syfte, icke endast för den felande utan även för kamraterna till skada. Beteenderubbingar och olämpligt uppförande böra under inga omständigheter bestraffas så att undervisningen för den felande eller för kamraterna därigenom påverkas.

Det är ju emellertid klart, att en ouppmärksam och störande elev måste ägnas större allmän uppmärksamhet av läraren än de övriga, men denna uppmärksamhet får naturligtvis inte drivas så långt, att lärjungen känner sig alltför påpassad. I annat fall händer det, att eleven känner sig orättvist behandlad i jämförelse med kamraterna och därmed har man ofta spolierat möjligheterna för sig att komma tillrätta med lärjungen. Känslan för rättvisa och rent spel är ju som bekant starkt utpräglad hos ungdomen.

Ett korrektionsmedel, som förr torde ha använts oftare än nu, är att låta barnen sitta kvar i klassrummet under vanliga raster eller viss tid efter skolarbetsdagens slut. Man kunde tycka, att detta skulle kunna vara ett lämpligt behandlingssätt under förutsättning, att det endast användes under de korta rasterna mellan lektionerna och att förfaringsättet endast tillämpas vid enstaka tillfällen. Emellertid behöva ju klassrummen vädras under rasterna och principiellt är det viktigt, att inte bestraffningsformer användas, som medföra, att arrangemanget i hygieniskt syfte inte kunna utnyttjas för sitt ändamål. Användningen av detta korrektionsmedel kan alltså inte tillstyrkas. Framför allt bör ingen kvarsittning i skollokaler få ske efter skolarbetets slut på dagen. Föräldrarna kunna bli oroliga, om inte barnen komma hem i vanlig tid, och på landsbygden, med dess ofta långa skolvägar, kunna dessa bli riskabla att gå efter mörkrets inbrott. Skolskjutsarnas bestämda avgångstider måste också passas.

Det är inte heller lämpligt, att lärjungarna under förlängd skolvistelse på dagen sysselsättas med skolarbete i bestraffande syfte.

Över huvud taget äro, som förut nämnts, sådana bestraffningsåtgärder olämpliga, som menligt inverka på undervisningsarbetet och barnens arbete för skolans räkning i hemmen. Det gäller ju att skapa arbetsglädje och den huvudregeln följes inte, om för beteenderubbningar och olämpligt uppförande eller bristande ordningssinne läxorna förlängas eller på annat sätt försvåras. Ofta behöva i stället barn, som ha svårt för sig eller som visa beteenderubbningar, tillfälliga lättnader i läxläsningstväanget bland annat därför, att de ofta behöva återvinna ett rubbat självförtroende.

När en eller flera elever visat olämpligt uppförande i en klass händer det, att de avstängas tillfälligtvis från någon för dem mera nöjesbetonad undervisning. Det kan gälla utflykter, gymnastiktimmar, filmföreläsningar etc. Lämpligheten av en dylik åtgärd kan diskuteras. Först och främst torde det vara tvivel underkastat, om en lärare har rätt att avstänga en lärjunge från någon del av undervisningen. Vidare medför ett dylikt förfaringssätt på många håll besvärande konsekvenser. Så t.ex. kan klassläraren, om han avstänger en lärjunge från en gymnastiktimme, utsätta sig för gymnastiklärarens berättigade protest. Nu kan häremot ställas det argumentet för avstängning, att man, då flera lärjungar uppför sig illa, kan inhibera t.ex. en utflykt för en hel klassavdelning, och därvid beräkna, att klassens bättre element skola reagera och därigenom inverka normerande på de sämre elementen.

Ett sätt att behandla ungdomar, som genom sitt uppträdande störa undervisningen, kan vara att ge dem order att lämna klassrummet. Metoden skulle vara att rekommendera, om det inte vore så, att lärjungarna ofta finna detta tillvägagångssätt vara med sin fördel förenligt. För vissa fall är metoden lämplig, för andra inte.

Ofta bruka lärarna tillgripa det förfaringssättet emot ouppmärksamma eller bråkiga elever, att de få byta plats i klassrummet på det ena eller andra sättet. Sådana ingripanden äro lämpliga och föra ofta till målet.

För elever, som inte kunna föras tillrätta på något av nu nämnda sätt, kan sänkt uppförandebetyg tillgripas. Uppförandebetygen sättas för närvarande av klassläraren och i de fall flera lärare undervisa i klassen vanligtvis i samråd med dessa. Man kunde tänka sig, att om agan skulle förbjudas i folkskolan, så torde följderna bli att lägre betyg än det högsta i större utsträckning än vad nu är fallet kommer till användning. Till frågan om sänkt uppförandebetyg och omständigheterna i samband därmed blir det tillfälle att återkomma nedan, sedan ägafrågan närmare diskuterats och ställning tagits därtill. Även frågan om ordningsbetygen skall senare diskuteras.

Då en lärjunge på grund av olika omständigheter icke kan återföras till ett godtagbart uppträdande, finns ibland den möjligheten att flytta vederbörande till en annan klassavdelning inom samma skola. Lärjungen får då både annan lärare och andra kamrater. Denna anordning leder många gånger till önskat resultat. Möjligheten föreligger ju endast vid större skolor med parallellklasser. En dylik förflyttning är underkastad skolledningens prövning och avgörande. Förfaringssättet, ehuru ofta i sig självt lämpligt och önskvärt, medför emellertid lätt besvärande komplikationer, varför sådana åtgärder böra ske med urskiljning och i samråd med målsmän och berörda lärare. Det blir tillfälle att återkomma härtill.

Nära till hands ligger den tanken, att lärjungar, som visa tecken på psykisk särart och uppträda på ett sätt, som stör undervisningen i normalklass, böra flyttas till s.k. observationsklass. Flertalet barn, som över huvud taget äro i behov av undervisning i dylik klass, äro att betrakta såsom psykolabila, vare sig nu deras symptom kunna återföras till konstitution eller miljö eller bäggödera. Som redan av namnet observationsklass framgår, är avsikten med sådana klassavdelningar, att barn där skola observeras för ställande av diagnos i detalj och för att de där skola på för dem lämpligt sätt kunna erhålla särskild undervisning. Man måste sträva efter att skapa en sådan arbetsorganisation, att till dylik undervisning hänvisade barn så snart som möjligt kunna återvända till normalklasserna eller - där det behövs - remitteras till omhändertagande för ur medicinsk och social synpunkt påkallad vård på annat håll. Däremot är det ingalunda en lycklig utveckling, om observationsklasserna skulle komma att primärt användas i disciplinärt syfte. Principiellt är det icke önskvärt, att psykolabila barn eller över huvud taget barn med svåra beteenderubbningskoncentrationer till särskilda klassavdelningar; med dessa barn torde i allmänhet bättre resultat från medicinsk och pedagogisk synpunkt kunna vinnas, om de undervisas bland psykiskt normala jämnåriga under gynnsam kamratfostran. Nu är det ju så, att det tills vidare endast är möjligt att bilda observationsklasser inom tätorter

med stort barnantal, varför denna arbetsorganisation har sin av dylika förhållanden givna begränsning. På sådana orter kan det trots vad nyss sagts i princip visa sig nödvändigt att inrätta observationsklasser. På så sätt kunna de särskilt svårfostrade barnen komma i åtnjutande av undervisning av speciellt utbildade och i övrigt lämpliga lärarkrafter, och klassavdelningarna för sådana barn kunna då göras så små, att individuell behandling på ett tillfredsställande sätt kan genomföras. Då måste man emellertid vaka över, att överflyttning till observationsklasserna inte får karaktären av en disciplinär åtgärd och att ett förfaringssätt i övrigt användes, som nedan närmare anges.

Understundom kan det bli nödvändigt att överväga möjligheten av att flytta viss lärjunge till aman vanlig skola, vilket naturligtvis endast bör ske i graverande fall. Sådant sker för närvarande ofta på föräldrarnas egen önskan.

Slutligen föreligger som ovan nämnts den möjligheten att skilja vissa lärjungar från den vanliga skolundervisningen under förutsättningar, som i gällande stadga nämnas.

Efter denna översikt över de möjligheter, som framför allt synas stå till buds för skolan, då det gäller att föra de felande barnen till rätta och att skydda medlärjungarna från deras icke önskvärda inflytande, skall här betonas, att för så vitt det kan ske, lämpliga åtgärder böra vidtagas av klassläraren utan inblandning av andra personer. I övrigt bör naturligtvis då så erfordras i de enskilda fallen, samråd ske med föräldrar, överlärare, skolläkare, rådgivningscentraler o.s.v., varom mera nedan.

Skäl för bibehållande av agabestämmelserna.

Sedan gällande författningsbestämmelser rörande tillrättavisning och bestraffning kritiskt granskats och en översikt av skolans korrektiva medel lämnats, återstår att närmare behandla frågan om agan. I samband med genomgången av gällande författningar angavos de huvudsakliga skäl, som kunna andragas emot bibehållande av bestämmelserna om aga. Här skall nu anföras de vanligare skäl, som brukas åberopas för bibehållande av nämnda bestämmelser.

Ett vanligt sätt att se saken är följande. Man betonar, att äga alltmera sällan tillgripes i skolorna, men att det är av stort värde, att lärjungarna dock känna till, att äga kan få förekomma. Detta förhållande torde också säkerligen ha ett värde från disciplinär synpunkt.

En annan invändning emot borttagandet av ägan i folkskolorna är följande. Man säger, att många lärjungar föredraga äga framför vissa andra åtgärder, exempelvis sådana, som skulle kunna komma till hemmens kännedom, såsom anmälan till överlärare, nedsatt uppförandebetyg o.s.v. Till detta måste sägas, att vad ungdomen i dylika sammanhang föredrar, inte kan få vara avgörande. Det viktiga är ju, att lärarna lösa konfliktsituationerna på ett så rationellt sätt som möjligt med hänsyn till att det klandervärda beteendet om möjligt icke främdeles skall upprepas. Man kan inte överlåta åt 7-14-åringar att avgöra, vilka korrektionsmedel, som böra användas. Skulle i något fall läraren ha grundad anledning att antaga, att den felande lärjungen i hemmet, om underrättelse dit oundgängligen måste lämnas, där skulle kunna komma att behandlas på ett olämpligt sätt, så bör givetvis läraren ta kontakt med föräldrarna och med dem diskutera innebörden av det passerade och förorda lämplig behandlingsmetod.

En annan och viktigare invändning, som brukar anföras gentemot borttagande av ägabestämmelsen i folkskolan är denna. För de övriga lärjungarnas och undervisningens skull är läraren mången gång tvungen att hastigt återföra en felande lärjunge till vanligt och godtagbart uppträdande. De stora klasserna äro bland annat ett hinder för att andra rationellare men mera tidsödande metoder än äga skola kunna användas. Naturligtvis är detta en vägande invändning. Emellertid måste häremot ställas de nackdelar, som kunna vara förenade med användningen av äga. Stämningen i klassen kan bli pressad därav, och avståndet mellan fostraren och barnen förlängt.

Ett särskilt ofta förekommande försvar för ägan i folkskolorna tar sig uttryck i påpekandet, att de högre skolorna äga delegationsrätt, under det att sådan icke på samma sätt föreligger för folkskolornas del. Härmed avser man då tvenne

skilda förhållanden. Man tänker för det första på att lärjungarna i de högre skolorna i medvetandet om möjligheten av relegation ta sig till vara, under det att lärjungarna i folkskolorna icke ha relegationsshotet över sig och för den skull utan alltför stor risk kunna uppföra sig på ett klandervärt sätt. Riktigheten av detta påstående torde icke kunna bestridas. För det andra menar man, att då folkskolorna få ta hand om de från de högre skolorna relegerade lärjungarna, så har agan i folkskolorna en uppgift att fylla. För utredning av denna sista punkt redogöres här i korthet för relegationsfallen vid de högre skolorna under 10-årsperioden 1936 - april 1946.

Under denna period relegerades 278 ungdomar, varav 241 gossar och 37 flickor eller per år cirka 24 gossar och 4 flickor. Av dessa befunno sig 9 gossar och 2 flickor per år i folkskoleåldern (11-14 år). Varje år relegerades alltså endast summa 11 barn i skolpliktig ålder, som alltså folkskolan kan antagas ha fått hand om. Utöver dessa 11 barn får man emellertid räkna med ett icke oväsentligt antal, som återgå till folkskola, sedan deras föräldrar erhållit vetskap om att barnen i annat fall av någon anledning skulle skiljas från läroverket.

I samband härmed bör understrykas att återgång till folkskola av från högre skolor relegerade barn icke kan anses vara lämpligt.

Relegationsorsakerna voro följande för samtliga ovan nämnda (278) relegerade:

Stöld (inklusive inbrott, förskingring, häleri, bedrägeri) = 230 fall eller 82,7 % av samtliga.

Övriga 48 fall fördela sig (efter huvudorsak) på följande sätt:

Förfalskning	13 fall
Dåligt uppförande	6 "
Otukt	5 "
Havandeskap	5 "
Skadegörelse	5 "
Fylleri	4 "
Skolkning	3 "

Faderskap	2 fall
Fusk	1 "
Rånförsök	1 "
Förolämpning av lärare	1 "
Brott mot annans frihet	1 "
Avvikelse från skolan	1 "

För barnen i folkskoleåldern voro relegationsorsakerna i 98 av 104 fall stöld. I 1 fall var orsaken förfalskning, i 1 fall otukt och i 4 fall skadegörelse. Detta alltså under en period på cirka 10 år.

I de 4 fallen av skadegörelse skulle man främst kunna tänka sig, att man efter överflyttning till folkskolan vid där upprepad dylik förseelse skulle behöva använda sig av aga, men man är väl knappast benägen antaga behov av aga i de talrika fall, där relegation ägt rum på grund av stöld. I stället måste man nog säga, att om i folkskolan fortsatta stöldar och snatterier skulle begås av de dit hänvisade lärjungarna, så skulle aga icke vara ett adekvat korrektionsmedel för dem. Däremot torde helt andra vägar böra beträdas i dessa fall, såsom samråd med hemmen, hänvisning till specialundersökning vid rådgivningscentraler, anmälan till barnavårdsnämnder för på dem ankommande åtgärder m.m.

Man brukar vidare som skäl för agans bibehållande i folkskolorna framhålla, att aga förekommer i de enskilda hemmen, och att detta försvårar borttagandet av agan i skolorna. Sådana barn, som äro vana vid att bestraffas med aga i hemmen äro nämligen i skolan svårare att föra tillrätta med andra medel. Detta förhållande får emellertid inte vara avgörande för bedömning av agans berättigande i skolan. I detta sammanhang bör man understryka vikten av en intensiv upplysningsverksamhet i olika former emot användningen av aga i hemmen för fostran av ungdom i den ålder, som det här är fråga om.

Innan slutlig ställning till frågan, huruvida aga bör tillåtas i folkskolan eller inte kan tagas, är det nödvändigt att först tänka igenom efter vilka principer skolans korrigerande fostran över huvud taget bör läggas samt vilka lämpliga korrektionsmedel, som stå till buds och hur och när de böra användas bland annat under den förutsättningen, att

De korrigerande åtgärdernas syftning. Allmänna synpunkter.

kroppslig bestraffning inte får användas. Här skall med innebörden av förslag en dylik översikt ges.

Skolans korrigerande arbete måste främst syfta till att hjälpa de unga. Det gäller då, schematiskt betraktat, först den grupp av dem, som huvudsakligen på grund av egenheter i konstitutionen har svårigheter att anpassa sig efter samlevnadens krav och som är tillgänglig för fostrande åtgärder. Det gäller också den grupp, som på grund av negativt verkande faktorer i hemmiljön antingen inte fått insikt om, hur man bör uppföra sig eller som visserligen har kännedom därom men som ändå inte vill eller kan iaktta vanliga och allmänt godtagna regler för uppträdande i umgänge med kamrater och äldre. Det gäller slutligen den grupp, som utan att orsaker därtill i konstitution eller hemmiljö ha kunnat iakttagas, inte väl anpassar sig efter skolförhållandens speciella krav.

På annat sätt uttryckt rör det sig i stort sett dels om psykiskt frisk ungdom med dåligt uppförande och dels om ungdom med beteenderubbningar beroende på psykisk särart i egentlig mening eller kroppslig utvecklingshämning eller sjukdom av den art, att psykisk påverkan därigenom sker.

Till vilken av de här nämnda grupperna de felande lärjungarna än höra, äro de i varje fall främst i behov av hjälp från skolans sida.

Parallellt med arbetet på att lämna sådan hjälp måste skolan inrikta sina strävanden så att elever med beteenderubbningar liggande inom psykopatologiens domän och lärjungar med dåligt uppförande över huvud taget inte tillåtas störa undervisningen samt så, att deras uppträdande i så ringa grad som möjligt inverkar menligt på medlärjungarna. Dessa bägge sistnämnda arbetsuppgifter innebära det kravet på de korrigerande åtgärderna, att de vidtagas så snabbt som möjligt vid plötsligt inträffade konfliktsituationer i klasserna.

Denna uppgift, att å ena sidan till den enskildes hjälp försöka lösa uppfostringsproblemen rationellt med det krav på tillräcklig tid härför, som detta ställer och att å andra sidan hastigt normera elevernas uppträdande för undervisning-

ens och de övriga lärjungarnas skull, ställer skolan inför en situation av stor svårighetsgrad. I själva verket torde man kunna anse, att detta förhållande utgör en av de primära orsakerna till svårigheterna att på ett tillfredsställande sätt lösa uppfostringsproblemen.

Innan en översikt över rekommendabla korrektionsmedel ges, måste först ställning tagas till ett par principiella spörsmål.

Det första av dem är följande. På sina håll har det befunnits vara fördelaktigt med hänsyn till behandlingsförfarandet inom skolan att dela upp beteenderubbningsarna i lätta och svåra. (Här och i det följande användes ordet "beteenderubbningsar" av praktiska skäl på så sätt, att därmed avses både avvikelser från det normala i medicinsk mening och förseelser i övrigt). Redan inledningsvis och i samband med granskning av gällande författningsbestämmelser har påtalats bristen på definition av uttrycket "svår förseelse" och det är inte heller möjligt att på ett tillfredsställande sätt i en författning dra gränsen mellan lätta och svåra beteenderubbningsar. Därtill kommer den tungt vägande invändningen emot en dylik uppdelning, att från medicinsk synpunkt särskilda behandlingsnormer för lätta dylika rubbningar och andra för svårare sådana icke kunna uppställas. Detta av det skälet, att lätta rubbningar ofta äro att uppfatta såsom förstadier till svårare sådana och att bägge grupperna principiellt kräva samma behandling. Med anledning av vad som sålunda anförts, är det knappast lämpligt att uppdelade beteenderubbningsarna på nämnt sätt och att därvid mena, att ett förfarande från skolans sida i allmänhet är lämpligt för den ena gruppen och ett annat för den andra.

Mera praktiskt synes vara att uppdelade beteenderubbningsarna i å ena sidan de tillfälliga, som med anlitanade av vanliga pedagogiska medel äro korrigerbara genom klasslärarens egna åtgöranden och å andra sidan sådana rubbningar, som trots sådan behandling visa sig vara av recidiverande natur eller envist kvarstående. Sker uppdelningen i princip på detta sätt, bli säkerligen lärarnas uppgift i allmänhet lättare, då det gäller att i de enskilda fallen avgöra om, när och i vilken

ordning särskilt expertis bör anlitas. Denna uppdelningsfråga, som i och för sig skulle kunna synas perifer och mindre viktig, är i själva verket av central betydelse för diskussion om hur skolan lämpligen bör använda de korrek-tionsmedel, som stå till buds.

En annan fråga av största betydelse är följande. Med hänsyn till vad som i det föregående sagts angående de olika grupperna av lärjungar med beteenderubbningar är det klart, att rationell behandling ofta förutsätter anlitage av både särskild pedagogisk-psykologisk sakkunskap, medicinsk exper-tis och medverkan från hemmen samt de sociala hjälpinstitu-tionerna. Det är då synnerligen angeläget, att tillfälliga och lätt korrigerbara beteenderubbningar i största möjliga utsträckning för lärjungarnas egen skull i främsta rummet men också för skolans behandlas inom skolklassens ram som angelägenheter mellan klassläraren och eleverna. Detta för-faringssätt bör vara normalmetoden. Ju färre personer, som indragas i dylika sammanhang desto bättre. Emellertid är det ju självfallet, att vissa andra slag av beteenderubbningar redan primärt eller senare nödvändigtvis måste bli föremål för överläggning mellan klassläraren och överlärare, hemmen, skolläkare o.s.v.

En fråga av stor vik är, huru korrek-tionsmedlen böra användas.

Tillfälliga beteenderubbningar torde i allmänhet med fördel kunna behandlas med enkel tillsägelse under pågående lektion. I de fall, då detta inte visar sig vara tillfylllest, kan någon av övriga, ovan skildrade och rekommenderade åtgär-der, som stå läraren till buds i klassrummet, användas. Här-vid bör särskilt framhållas vikten av att förfaringssättet med enskilt samtal mellan klassläraren och den felande lär-jungen tillämpas. Avsikten med dylikt samtal är då främst att för lärjungen klargöra innebörden av det passerade och lärarens syn på saken, att på lämpligt sätt vädja till ele-ven att ändra sitt uppförande samt att, där så är nödvändigt varna för upprepning av det klandervärda beteendet.

Skulle beteenderubbnigen trots här nämnda åtgärder kvarstå och vara av för undervisningen besvärande art eller

enligt klasslärarens åsikt inverka menligt på medlärjungarna på annat sätt, måste läraren söka samråd rörande behandlingen av fallet. Här må då först nämnas lärarens möjlighet att i skolor av viss storleksordning samråda med de andra lärare, som deltaga i undervisningen av lärjungen. Vidare bör nämnas möjligheten att rapportera en begången förseelse till lärjungens föräldrar eller överlärare respektive skolstyrelsens ordförande. Inskränker sig denna åtgärd till enbart en rapport i avsikt att lägga över frågan om behandlingen av lärjungen till annan person, kan åtgärden inte anses vara lämplig. Ett dylikt förfarande får alltför lätt den konsekvensen, att lärarens personliga auktoritet inför eleven starkt minskas. Syftet med lärarens hänvändelse måste vara ett helt annat, nämligen främst att i möjligaste mån utreda orsakerna till beteendet och att sedan det är gjort, tillsammans med dem som rådfrågats, planlägga och genomföra nödvändiga åtgärder.

Här skall något närmare diskuteras formerna för nyss nämnda samråd och först uppmärksamhet ägnas åt frågan om hur samrådet med föräldrarna bör gå till. I de flesta fall innebär det väl ingen större svårighet för läraren att etablera ett dylikt samråd; man förstår då, att lärarens hänvändelse skett i bästa avsikt och att det är hans skyldighet att i elevens intresse handla, som han gör. I andra fall däremot ställes läraren inför oförstående föräldrar med allmänt negativ inställning, och man torde kunna våga det antagandet, att just dessa målsmän oftast äro i det allra största behovet av samråd med andra rörande fostran av deras barn. Man måste förstå, att lärarna lätt kunna frestas att undvika kontakten med dylika målsmän, ehuru det i främsta rummet just är de, som böra uppsökas. På grund härav är det av stor betydelse, att lärarna söka vinna så stor kännedom om uppfostringssituationen i sina lärjungars hem som möjligt. Samrådet med hemmen i fråga om lärjungars uppförande bör för undvikande av missförstånd och konflikter helst ske muntligen. I vissa fall, varom mera nedan, kan med stor fördel kontakt med skolan knytas via skolsköterskan, där sådan finnes, i samband med de besök i hälsovårdande syfte, som hon har att avlägga i hemmen. Slutligen kan kontakten med hemmen naturligtvis

knytas genom föräldramöten, föräldraföreningar och dylikt, varvid lärarna kunna få tillfälle att framlägga sin allmänna syn på här behandlade problem.

Den uppfattningen bör alltså understrykas, att "samrådet" med föräldrarna inte bör få ske i form av rapportsystem utan i form av samarbete.

Man kunde befara, att om agan förbjödes i skolorna, detta skulle kunna komma att starkt öka antalet anmälningar rörande lärjungarnas beteenderubbningar till överlärare och ordförande i skolstyrelserna. I vissa skolklasser skulle nog också kunna finnas ett behov av en särskild auktoritet vid lärarens sida i besvärande situationer. Risken med en utveckling i antydd riktning antages då bland annat vara, att lärarens personliga prestige inför eleverna skulle kunna sjunka. Härtill skulle följande kunna sägas. Man måste räkna med klasslärarnas strävan att själva i möjligaste mån reda upp konfliktsituationerna och deras kompetens att göra detta med anlitande av de åtgärder, om vilka ovan talats. Man måste också tänka på, att agan dock kunnat förbjudas i fortsättningssskolor och läroverk. Slutligen bör man se allt detta emot bakgrunden av att nödvändigt samråd med de nämnda auktoriteterna i elevernas intresse måste äga rum. Man blir då knappast benägen att tillmäta den risk, om vilken här talats, en större betydelse. Därtill kan läggas den reflexionen, att hänvändelserna till överlärare och skolrådsordförande icke alltid och kanske inte ens oftast behöva komma till barnens kännedom; samrådet mellan dem och klassläraren kan ju ofta ge till resultat, att enighet vinnes om behandlingsmetoder, som formellt förbli en angelägenhet mellan klassläraren och eleverna.

Vid de fall av beteenderubbningar, som varken äro tillfälliga eller av klassläraren lätt korrigerbara, finnes särskild anledning att uppmärksamma bestämmelsen i § 29 mom. 3 folkskolestadgan, vari sägs, att då anledning finnes antaga, att lärjunge på grund av kroppslig sjukdom eller klenhet eller påfallande psykisk särart bör komma under läkarkontroll, skall läraren därom underrätta skolläkaren.

Skulle det däremot befinnas vara förmånligt att konsultera rådgivningscentral eller specialläkare, är det av olika skäl ej endast lämpligt utan även nödvändigt att först kontakt tages med föräldrarna. För närvarande sker detta inte alltid och på sina håll inte ens ofta, något som inte så sällan har givit upphov till besvärande konflikter med målsmännen. Föräldrarna måste anses ha rättighet att få en redogörelse för skälen till en dylik remiss, och de få då möjlighet att på eget initiativ följa sina barn vid det första besöket å centralen eller hos specialläkaren, vilka ju äro i oundgängligt behov av föräldrarnas upplysningar för utredningen.

Sedan utredning verkstälts, är det nödvändigt, att klassläraren noggrant informeras om specialisternas undersökningsresultat och de råd, som de givit, varefter behandlingen i skolan bör ske under fortsatt samråd främst mellan klasslärare och föräldrar.

På landsbygden är naturligtvis frågan om samråd svårast att lösa, ty där är det i regel långt till särskilda sakkunniga. Här blir samrådet mellan lärare och föräldrar det väsentligaste.

Den utredning, om vilken här talats, kan i de allra flesta fall ske under det att lärjungen i vanlig ordning fortsätter att deltaga i undervisningen. I vissa fall av beteenderubbningar måste emellertid omedelbar avstängning från skolgången ske under den tid undersökning utföres och beslut fattas om lämpliga definitiva åtgärder. Sådan tillfällig avstängning bör naturligtvis endast tillgripas i undantagsfall och då det är uppenbart, att så oundgängligen är nödvändigt. Det kan då exempelvis vara fråga om svåra övergrepp emot kamrater, svår skadegörelse, inbrott, sexuella förvillelser av viss typ m.m. Nu kan det med skäl invändas, att de sålunda avstängda lärjungarna ofta med största tillfredsställelse komma att hälsa avkopplingen från ett förhatligt skolarbete. Emellertid förutsättes avstängning endast äga rum i fall, där åtgärden trots nyss nämnd risk ändå måst vidtagas.

En sådan tillfällig avstängning bör, där överlärare finnes, verkställas av denne och fastställas av skolråd eller

kommunal skolledare. Där överlärare inte finnesl bör tillfälligt avstängning kunna beslutas av skolstyrelsens ordförande. Återgång till skolarbetet efter avstängning bör beviljas av den som fastställt avstängningsbeslutet.

Mot elevernas dåliga uppförande reagerar skolan i vissa fall genom att sänka uppförandebetyget. Först skall här göras ett par reflexioner om innebörden för lärjungarna av sänkt uppförandebetyg. Som bekant har ett sådant en helt annan och allvarligare betydelse för eleven, om det förekommer i ett avgångsbetyg än om det givits i de vanliga terminsbetygen. Därför är den största återhållsamhet vid användande av denna åtgärd på sin plats för avgående lärjungar.

Vidare måste man tänka på, att sänkta betyg för barn till de föräldrar, som ha en rationell inställning till uppfostringsproblemen, ha en helt annan betydelse än dylika betyg, som utdelas till elever, vilkas föräldrar sakna denna kvalifikation. I hem av sistnämnda slag utgör det sänkta betyget ofta endast en upptakt till kanske hård bestraffning t.ex. med aga.

Med hänsyn härtill och med tanke på, att om aga inte längre skulle komma att tillåtas i skolorna, det kunde inträffa, att förfaringssättet med sänkt uppförandebetyg för den skull oftare kunde komma att tillämpas, är det av vikt, att sättet vid användningen av metoden kringgärdas med betryggande bestämmelser.

Läraren bör alltid meddela sig med föräldrarna, innan uppförandebetyget för deras barn sänkes. Detta får inte fattas så, som om målsmannen skulle ha bestämmanderätt vid betygssättningen, men meddelande bör ges dem om avsikten att sänka betyget och framför allt om orsakerna därtill. Ett sänkt uppförandebetyg bör inte få komma som en överraskning och utan motivering till hemmen. Det förutsättes framför allt, att föräldrarna i så god tid underrättas om att uppförandebetyget kan komma att sänkas, att de och läraren med gemensamma åtgärder kunna förebygga eventualiteten.

Det skall särskilt framhållas, att meddelanden till föräldrarna om uppförandebetygen helst böra ske muntligen.

Här skall också frågan om ordningsbetygen något beröras, ehuru de egentligen inte äro bedömningsresultat av barnens uppförande i vanlig mening. Sänkta ordningsbetyg böra främst registrera glömska, slarv och allmän oordentlighet eller med andra ord företeelser, som så högt upp som i småskolåldern i rätt hög grad normalt höra till utvecklingsstadiet. I övrigt måste dessa betyg i viss mån sägas vara en direkt följd av förhållandena i hemmen.

Ett korrektiv, som i det föregående omnämnts, är flyttning av en viss lärjunge till annan normalklass. Åtgärden är ofta, om den verkställes på riktig indikation och på ett lämpligt sätt, tillräddlig och effektiv. Här bör alltid samråd med föräldrarna först ske, varvid de noggrant böra informeras om orsakerna till den påtänkta flyttningen. Behovet av andra kamrater är då ofta lätt att förstå och att acceptera. Ibland kan det vara lämpligt, att åtgärden motiveras inför föräldrarna av skolläkare eller skolpsykolog, vilket ibland torde minska lärarens svårighet att med föräldrarnas samtycke få överflyttningen till stånd.

I det föregående har berörts frågan om vissa lärjungars överflyttning till observationsklasser, och frågans ömtåliga natur har även betonats. Följande huvudregler för handlandet kunna uppställas. All överflyttning till sådana klasser måste föregås av en ingående behandling av problemet med föräldrar och skolläkare och eventuellt ytterligare expertis. Framför allt bör frågan om flyttning inte tas upp med föräldrarna eller lärjungen i omedelbar anslutning till någon särskilt anmärkningsvärd förseelse, som lärjungen gjort sig skyldig till. Det är nämligen viktigt, att man betonar åtgärdens medicinskt-psykologiska sida och att arrangemanget får karaktären av en hjälpende åtgärd och inte av bestraffning. Likaledes måste framhållas, att förfarandet inte är avsett som definitiv placeringsåtgärd, utan att meningen är, att lärjungen snarast möjligt skall återgå till sin ursprungliga klass, därest inte särskilda åtgärder såsom miljöbyte befinnas påkallade. Slutligen bör med hänsyn till vad som i denna utredning förut sagts, förflyttning till observationsklass inte ske, om tillfredsställande undersökning och behandling av fallet kan äga

rum i den vanliga klassmiljön. med anlitan-
 de av behövlig expertis.

När barn med besvärande och envist kvarstående beteenderubbningar, som i huvudsak synas bero på för dem mindre passande skol- och kamratmiljö, inte kunna anpassa sig efter förhållandena i sin egen skola, blir det ibland nödvändigt att, där så kan ske, flytta dem till annan vanlig skola. Förutsättning för att åtgärden skall få positiv effekt är, att hemmiljön inte i nämnvärd grad kan anses vara orsak till beteenderubbningarna; är motsatsen fallet, tjänar det inte mycket till att låta eleven byta skola. Naturligtvis bör endast förflyttning ske, om den nya skolans läge i förhållande till lärjunges bostad inte kommer att medföra större nackdelar. Det brukar i sådana fall inte vara svårt att vinna hemmens bifall till den ifrågasatta åtgärden, som inför föräldrar och lärjungar inte får förlänas karaktären av disciplinärt förfarande.

Någon gång blir det nödvändigt, att en skolstyrelse jämlikt folkskolestadgan § 42 mom. 4 skiljer en lärjunge från skolan för att föranstalta om lämplig fostran i särskild skola eller "på annat sätt, som finnes ändamålsenligt". Det blir väl då oftast fråga om att i samråd med barnavårdsnämnd föranstalta om intagning i skola tillhörande barn- och ungdomsvården. Det är då synnerligen angeläget, att en sådan åtgärd föregås av noggrann undersökning av fallet och att försök göras att först komma till rätta med svårigheterna på något av de sätt, som ovan beskrivits. Med all kraft bör man försöka verka för, att ungdomarna få växa upp i en miljö med psykiskt sunda kamrater. Ibland kan överförande till specialskolor av nyss nämnt slag undvikas, om man kan inackordera eleverna i andra privata hem och låta dem gå kvar i sina vanliga skolor.

Ovan har nu i förslagets form skisserats de tillvägagångssätt, som befunnits lämpliga att användas i folkskolorna gent emot lärjungar med avvikelser från vanligt och godtagbart uppförande under förutsättning, att äga inte där för förekomma.

Begreppet
aga.

Skäl finnas att närmare utreda, vad som lämpligen bör avses med "aga", innan slutligen ställning toges till frågan om dess vara eller icke vara i folkskolan. I § 53 mom. 3 läroverksstadgan, som förbjuder användande av aga, har begreppet sammanfattats under benämningen "kroppslig bestraffning". Fortsättningsskolestadgan, enligt vilken aga inte heller är tillåten, har uttrycket "kroppslig aga" (§ 31 mom. 3).

"Aga" måste avse ett handlande från lärarens sida i avsikt att framkalla kroppslig smärta. Hit hör även örfilar, luggar etc. Det måste däremot framhållas, att det inte kan betecknas såsom aga, då en lärare för att snabbt återställa ordningen i sin klass, nödgas leda en lärjunge till hans plats eller föra honom ut ur klassrummet. Detta måste bland annat till lärarens skydd göras klart.

På grundval av de överväganden, som sålunda gjorts, framlägges bilagda författningstext, vilken är avsedd att ersätta § 42 mom. 3 och 4 samt § 29 mom. 4 folkskolestadgan.

Stockholm den 31 januari 1947.

C. W. Herlitz.